

1. Pille
2. S₁₂
3. S_{in}
4. S_{pe}
5. S_t
6. S_e
7. S_e
8. S_e
9. S_e
10. S_e
11. S_e
12. S_e
13. S_e
14. S_e
15. S_e
16. S_e
17. S_e

1. Pilberdingi De milite sano conservando. 1780
2. Simon: De modo bene vivendi et bene moriendi. 1729.
3. Singer: De perreliione bilis 1778.
4. Spach: Casus ^{Suro}Hydroceles. 1761
5. Staedel Gonorrhoea virulenta 1695.
6. Staudt De venae sectione in gravidis 1749.
7. Stark De sagu 1757
8. Stegmann: De ophthalmia 1619.
9. Stein: De tussi stomachali humida
10. Steinmann De cauris qui frequentius viri proae feminis
calculi fieri 1741
11. Stiegler De oryx^o kn an sive hernia seroti 1681
12. Stoer De emanatione mensium. 1764
13. Stoer De febribus in genere 1697
14. Stoerch Revertitur experientia comprobatur 1722 ¹⁷⁴⁹
15. Stroehlin De relaxatione vaginae, prolapsu et inversione aliter
16. Stuart: De secundinis salutiferaeque ac nocivae 1736.
17. Sulzer: Historia morborum eorundam Helvetis
Endemicorum 1740

SPECIMEN INAUGURALE
DE
MILITE
SANO CONSERVANDO,
QUOD
GRATIOSÆ
FACULTATIS MEDICÆ
CONSENSU
PRO LICENTIA
GRADUM DOCTORIS
RITE CAPESSENDI

DIE XXV. NOVEMBRIS A. R. S. MDCCLXXX.
SOLEMNI ERUDITORUM CENSURÆ SUBMITTIT
MAXIMILIANUS JOSEPHUS SILBERLING,
LAUTERBURGENSIS.

H. L. Q. C.

ARGENTORATI, Typis FRANC. LEVRAULT, Episcop. Univerfit. Typogr.

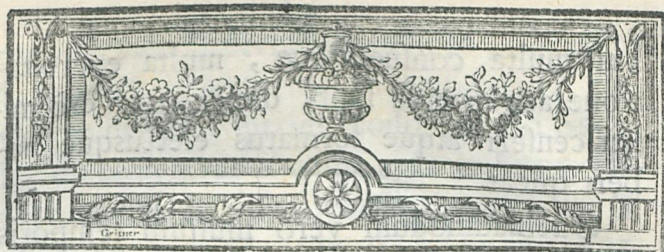

SPECIMEN INNUCUALI
DE
MILITE
SANO CONSERVANDO.
GRATIOSA
FACULTATIS MEDICAE
CONSUSU
PROVINCIA
GRADU
STORIS
DET
MAXIMILIANUS JOSEPHUS STERLING
HAUERDUGENIS
M. A. G. O.
ARZT

Shaffberg Duss.

P R O E M I U M.

AN in exercitûs Imperatore ingenium, an verò in gregario milite robur corporisque vires ad bellum strenuè gerendum plus conferant, & victoriæ majorem partem sibi decerpant, inter eruditos problema est. Quod autem in gregario milite sanitas & vires tot ferendis oneribus pares ad res bellicas strenuè feliciterque gerendas requirantur, certum est indubitatumque.

Ut autem miles robore & viribus polleat, quamplurima requiruntur : non eo enim momento, quo castra sectari quis constituit, seque signis militaribus subdidit, mox verus formatusque miles est, sed militiæ tyro,

cui multa consuetudine, multa exercitatione acquirenda sunt, donec par vero militi censeri atque formatus electusque haberi queat.

Quemadmodum verò multum temporis curæque requiritur, ut in omnibus corporis artisque militaris exercitiis habitum miles acquirat: sic etiam plurimum sollicitudinis in eo collocandum est, ut jam exercitatus prosper sanusque conservetur. Eò sanè summi Imperantis omnis attentio curaque vergat, eò Medici castrensis labor consiliumque tendat, ut, quæ armorum, inventumque victusque ratio militi tuendæ sanitatis gratiâ magis conveniat, quæ proficua, quæ adversa sit, aut in ejus detrimentum facile verti queat, indicet atque doceat.

Ut ad scopum hunc non humanitati tantum gloriosum, sed dilectæ patriæ pariter utilissimum, & ego aliquid pro mea tenuitate conferam, præsentem *De Milite sano*

conservando Dissertationem isto, in cuius
 SECTIONE I. armorum, investmenti, vic-
 tûsque diversas species modosque, in SECT.
 II. eorundem detrimenta; & in SECT. III.
 detrimentis opposita consilia paucis, &
 quantum tyronis conatus levisque expe-
 rientia permittunt, exponam. Ut hos ty-
 ronis conatus Lector benevolus æqui boni-
 que consulat, iis, quæ quemvis decent,
 formulis rogo.

SECTION I.

*Succinctum armorum, investmenti, victûsque
 militaris Syntagma.*

CAPUT PRIMUM.

De Armis.

§. I.

BELLA mundo coeva sunt. In prima jam
 generis humani infantia homines securitatis pro-
 priaeque conservationis gratiâ antra speluncasque
 habitasse, quo potuerint meliori modo, sua latibula
 munivisse, bellisque bellum inferre coactos fuisse,

qualis adhucdum plurimorum barbarorum dura necessitas & consuetudo est, nemo negaverit.

Verum armis contra belluarum furorem primum inventis in sibi similia viscera sævire infani mortales coeperunt: depravati sensim mores, auri dira fames, & ambitio bella frequentiora fecerunt, & necandi ferociam in artem transformarunt. De NEMRODE jam legitur: *Capit esse potens in terra*; & in pluribus sacrarum literarum locis, in quibus de militia militibusque antiquorum temporum agitur (a), hujus asserti fundamenta occurrunt.

§. I I.

DUM ab initio pro aris & focis bella gerebantur, quilibet, cui ætas corporisque vigor arma gestare concedebant, miles censebatur; militum verò tunc distinctio in armorum discrimine potius, quàm in investimenti differentia, quærenda fuerat. Arma autem nunc leviora, nunc ponderosiora, habitâ ad corporis vigorem ratione, eligebantur: hinc alii plus minus gravioribus galeis ferreis metallicisque, alii cudone simplici caput tuebantur (b); alii fundis sagittisque leviter armati *sagittarii & funditores* nun-

(a) Genes. Cap. 10. v. 8. Cap. 26. v. 26. Cap. 37. v. 36. Lib. 4. Reg. Cap. 10. v. 25.

(b) SILIUS ITALICUS VIII. 494. sic scribit: *Caput cudone serino sat cautum.*

cupabantur (a). Hos inter etiam *pyrobolarii* glandes plumbeas jactantes ab initio, successu temporis inter clypeatos locum tenuere. Alii pro ratione virium gravioribus armis & tam ad aggressionem hostium, quam sui defensionem propriis onusti, eminus hasta, cominus gladio (b) pugnabant. Sic ab hasta miles *Hastarius*, sic *Scutator* vel *Scutarius* à scutis; à clypeis verò *Clypeatus* appellabatur; & quando (c) *clypeata totis agmina densabantur campis*, suam ad summum apicem gloriam evectam summi Imperantes credebant.

§. III.

HISCE militum distinctionibus Romani, gens bellicosa & orbis ferè universi domina, alias addidere. Hi habità ætatis viriumque corporis ratione milites in quatuor classes segregarunt. Prima continebat *Velites* juniores minùsque robustos, secunda *Hastarios* ætate provectiores, tertia *Principes* fortissimos & robustissimos, quarta tandem *Triarios* veteranos milites, rei militari laboribusque assuetos. Hi tertio in ordine post aciem constituebantur, ut duobus primis anterioribus minùs prosperè pugnantibus suc-

(a) In FABRI *Thesauro Erud. verbo*: *Funditor* ubi hæc occurrunt: *Hostem sagittariis & funditoribus eminus terrere,*

(b) CICER. *de Senect.* Cap. 6.

(c) VIRGIL. *Æneid.* L. 7. 793.

currerent, aut destructis fortè illis aciem restaurarent; unde notum apud Romanos proverbium: *Rem ad Triarios venisse*. Quælibet classis autem diverso armorum apparatu pugnabat, distincto in præliis officio fungebatur.

§. I V.

VELITES gladio, telo, piloque missilibus & scuto rotundo magis, triumque circiter pedum diametri, muniti fuère. Scuta hæcæ tuendo corpori ob eorum magnitudinem, armaque tunc temporis usitata, apta fuisse, quislibet facile perspexerit. Velitum autem præfectos à gregariis militibus capitis ornamento distinguere consueverunt. *Hastarii* majore apparatu bellico ornati, convexiore scuto, quatuor pedibus longo, duobus, semique pede lato instructi, gladio longiore ad cæsim punctumque feriendum à latere succincti, pilis duabus & galeâ æneâ, pennis rubris nigrisque ad ulnæ longitudinem comptâ, onusti erant, ut his & vultu martiali majorem inimicis formidinem incuterent. *Principes & Triarii* non secus ac *Hastarii* armati, pilorum ferreorum autem loco sarissis longioribus & contis utebantur; armis quoque ad sui defensionem propriis, scuto videlicet coriaceo leviori, quod figurâ & magnitudine panis similagineo, quem votivum in sacrificiis Diis libabant, vix absimile fuerat, muniti satisque tuti erant.

CURRUS falcatos, Phalaricam, quâ ex Falis teli quoddam genus ex ferro plumbo & materiis ignitis compositum jaciebatur, & arma ulteriora majora, enormes machinas, quibus muri ingentibus inde emissis saxis quatiebantur, brevitatis gratiâ taceo, Arietem scilicet, Tormenta, Catapultam, & Balistam, instrumentorum bellicorum prodigia! quorum aliis tela & grandiores sagittæ, aliis lapides ingentes & saxa in hostes torquebantur, donec fulgura tonitruaque velut à Jovis manibus erepta atrox humanum genus in socios sæviens jactare inceperit. Invenit sane ingeniosa nocendi cupido nostro tempore non tantum multiformes gladios, trifulcataque semispathia, & tormenta varia, fistulas æneas, ferreas, sclopetum vel breviora vel longiora, ignivoma dolia, pyrobolos varios enormes & ejusmodi generis instrumenta mortifera, quorum effectus tristissimos in militem redundantes inferiùs dilucidabimus.

C A P U T I I.

De Investimento.

§. I.

AB initio, quo quisquis modo vestitus erat, eo etiam bellum ingrediebatur. Quam plurimi nudi, velut calidarum regionum incolæ, Africæ,

B

Americæque pars major, minor Asiæ, minima Europæ, conflixere. Sensim modestiæ major ratio habitata est, tegique bellantium corpora cœperunt. Necessitatem quoque multum ad mutationem hanc fecisse, certum est, quando bellum sub frigidiore cœlo sæpius gerebatur. Difficillimum autem est determinare, quo ordine militum investimenta progressum cœperint, donec ad monomorphosin vestitus, seu habitum uniformem hodiernum, (Galli *uniforme* appellant) pervenerint; nam singulis ferè bellis, modo hoc, modo alium vestium genus adoptabatur; mox hanc, mox illam gentem imitavere bellatores, & sicut adoptata crebro arma abjecere, sic in infinitum quoque Indumentorum genera mutaverunt.

§. I I.

ILLUD certum est, diu nudatos fuisse pedites (a). Equites quoque diu braccis destituti erant, ut eò expeditius equos conscenderent, eò celerius ex equo desilirent. Polybii tempore A. U. C. 570. adhucdum ferè nudi erant (b), Braccam barbarum tegmen credentes (c), quo hyemis tempore muniebantur hinc inde; tempore veris æstatisque eo carentes. Getis, Sarmatis, Germanis, Gallis, Persis & Scythis frigidiorum regionum incolis familiare hoc vestimenti

(a) KEISEWETT. Syntagm. p. 39.

(b) FOLLARD. Polyb. L. VI. Cap. IV. T. VI.

(c) TACIT. Hist. II. 20.

genus erat, quod demùm (a) sub AUGUSTO Romæ in usum deductum fuit.

§. III.

SICUT finis scopusque ob quem militibus vestimenta data fuere, admodum diversus erat, sic etiam variæ Investimenti species sensim introductæ sunt; sæpe ad loci consuetudinem opportunitatemque respiciebatur: sic Parthi leonum pellibus amicti & aspectu & armorum strepitu hostibus terrori fuere; sæpe conservandi defendendique contra frigoris vehementiam & hostium assultus corporis ratio in eligendo vestitu habebatur: sic *Hastarii* pectoralem laminam ex corio confectam uno pede latam à collo ad umbilicum descendentem (quod Latini *pectorale*, Galli *garde cœur* vocant) gestarunt (b). Pectorale hoc variis coloribus ornatum ditiores distinxit. Ab hoc tegumento ad scutum, à scuto ad clypeum, ad vestes, manicas, togas, saga, braccas, caligas, ocreasque sensim progressum est, donec cataphractâ onustus, munitus potius, quam agilis miles apparuit.

§. IV.

ITA ferè ab urbe conditâ ad Divi GRATIANI usque tempora (c) romanus miles indutus erat. Cef-

(a) OVID. L. V. Trist. 10. 34. *Persica Bracca* meminit.

(b) FOLLARD. l. c.

(c) KEISEW. l. c.

sante postmodum campestri exercitatione, interueniente negligentia diffidiaque incipiebant hæc arma romano militi nimis onerosa videri, & hinc primo cataphractas, deinde cassides deponendi licentiam ab Imperatoribus postulabat. Verum detectis pectoribus, capitibusque cum in acie ad vulnera magis exponeretur, de fuga potius, quam de pugna cogitabat; quod effecit, ut galeæ cataphractæque ipsi restituerentur. Sic lege C. Gracchi militibus sine stipendii diminutione vestes, togæ sargaque cum paludamentis ex ærario publico donata fuere. Neque negaverim, belli Imperatores in assignandis militi vestibus stratagemate sæpe usos fuisse. Numidas aliosque populos in præliis punicâ veste indutos fuisse novimus, ut tegumento illo vulnera sanguinemque effusum celante magis confidenter & sine pavore dimicarent (a). Lacedæmonii puniceis coloris tunicis utebantur, ne vulnerati ac hostibus ob coloris similitudinem ab hoste viderentur (b). Artaxerxes Persarum Rex ducturus contra Cyrum fratrem exercitum rubro milites sagulo cinxit, Cyrus autem albo, in quâ vestiendi ratione aliqua monomorphosis vestitus vestigia deprehendere licet.

§. V.

GENTIUM itaque diversa consuetudo, occasiones

(a) ÆLIAN. L. 6. C. 6.

(b) Aristophano interprete ÆLIAN. L. 6.

variæ, scopique diversi multum discriminis miram-
que varietatem in Investimenti formas ab omni ævo
inyexerunt, donec LUDOVICUS MAGNUS potentissi-
mus Galliarum Rex novam vestitûs & simul totius
artis militaris formam constituit (a), quam cuncti
in Europâ imperantes unanimi consensu imitati sunt.
Nova ab eo tempore rei militaris facies apparuit:
nunc miles pyrio pulvere, sclopeto, globulis plum-
beis, martiobarbulis, gladio & semispathio triful-
cato munitus ingreditur. Vestitas uno colore unâve
formâ legiones integras nunc conspiciamus. In mo-
derno autem vestitu militari Medico examinanda ve-
niunt *pileus, indusium, collare, toga, vestis, palu-
damentum, braccæ, tibia, periscelides, calcei &
ocrea*, in quibus, quænam ad procurandam con-
servandamque militis hodierni sanitatem regulæ me-
dicæ observandæ sint, in decursu ostendam.

C A P U T I I I .

De Vitu.

§. I.

IN Statibus democraticis nemo non miles fuerat.
In aristocraticis ac monarchicis ex plebe milites
gregarii conscribebantur, aut quos voluere summi
Imperantes, ad arma conciebant. Olim milites &

(a) Dictionnaire Encycloped. voce: *uniforme*.

præfertim romani suis sumptibus militabant, sequemetipfos sustentabant, distributis inter bene meritos præmiis & reportatis de hoste spoliis contenti, donec anno ab Urbe conditâ 347. romani stipendia suis militibus largiri inceperint (a).

§. I I.

Quo tunc victu quisque assuetus erat, eo utebatur miles; finitimæ Europæ maritimæque gentes, Lapones, Massagetæ, Alani, Sarmatæ, plerique barbarorum, carnibus, feris, piscibus aut deficcatis, aut fumo saleque conditis & ejusmodi generis diversis alimentis vescabantur; & plerumque ita carnivoros illos fuisse constat, ut antropophagi censeantur (b).

§. I I I.

PASTORES, Agricolaë, Alpinæque gentes durissimæ lacte, caseo, castaneis, aliisque plantis vivere olim, uti adhucdum vivunt; Germanosque veteres & Brittanos iisdem alimentis usus fuisse constat (c). Romanos autem puliphagos alimentisque vegetabilibus nutritos fuisse vel solus HORATIUS indicat (d). Ex plebe conscripti milites plebejo more alebantur

(a) KEISEW. Synragm. p. 711.

(b) CELLAR. Geograph. antiq. T. I. p. 405.

(c) CÆSAR. Bell. Gall. L. 5.

(d) Art. Poëtic. sic habet: *Fridi ciceris & nucis emptor.*

(a), cibo maxime communi valissimoque contenti (b). Hinc panis furfureus, panis fermentatus, non fermentatus, acerosus, buccellatus, nauticus, subcinericéus militibus præprimis usui fuit; nam panis filigineus plebejo pani oppositus, & non nisi ditioribus proprius erat (c). Aliquando etiam panico sive pane castrensi ex radice confecto alebantur (d).

§. IV.

Et hic quidem victus à Principe bellum gerente suis militibus suppeditabatur. In expeditionem euntibus sufficiente frumento annonæque prospiciebatur; postquam verò mos invaluit, milites stipendiarios habere eum in finem, ut non tantum patriæ defensionem, hostibusque terrori essent, sed etiam cives seditiosos compescerent, & sic Reipublicæ tranquillitatem conservarent, tunc etiam stipendio militari alimenta regulata sive stipendiata adjuncta fuere.

§. V.

Sic hodie in Monarchia gallica cuilibet militi & pacis & belli tempore præter pecuniam ex ærario regio solvi solitam quolibet die libra $1\frac{1}{2}$ panis castren-

(a) Schol. Salernitan. §. LI. ita docet: *Casus & panis sunt optima fercula sanis.*

(b) HORAT. Sat. 2. *Cum sale panis latrantem stomachum bene leniet.*

(c) SENEC. Epist. 119.

(d) KEISEWETT. Syntagm. p. 553.

fis furfuribus commixti & fermentati distribuitur; belli
 autem tempore & iter facienti militi gregario loco
 panis castrensis ob furfures non nihil acerofi libra $1\frac{1}{2}$
 panis filiginei minùs electi; libra una carnis bubulæ,
 vini autem 2 libræ; seu vini loco cerevisiæ, aut
 hydromelis, aut hypomelidis aut piratici (gallicè
Cidre) libræ quatuor sub vulgato nomine *L'étape*
 porriguntur; his præterea crebro aliqua portio aceti
 ultro additur (a). Quid verò commodi ex hoc
 militum alimento aut incommodi nasci possit, quid
 circa hoc punctum Medico suadendum observan-
 dumque sit, mox Sectione sequenti expositurus sum.

S E C T I O I I .

*De detrimentis militibus ex armis, vestitu
 & victu oriri solitis.*

C A P U T P R I M U M

Detrimenta ex armis.

§. I.

DETRIMENTA ex veterum armis militi causata
 enumerare pluribus supervacaneum ea ex ra-
 tione credo, quod ferè omnia antiquorum arma
 abolita, novaque illis substituta esse sciamus. Unum

(a) *Ordonnance du Roy du 23 Juillet 1727. art. II.*

tamen à speculatione medica non alienum fore is sentiet, qui expenderit, veterum proelia pugnantiumque conflictus armis quidem minus atrocibus gestos, modernorum tamen pugnas in eo plurimum superasse, quod vulneribus truculentiores fuerint. Variam clade tres legiones integras cum Ducibus Legatisque & omnibus auxiliis caesas novimus, quas AUGUSTUS frustra reclamabat noto illo: *Quintili vare redde legiones!* (a)

§. I I.

COMINUS, eminus, punctim caesimque gladii, hastis, lanceis, sagittis pugnabant antiqui: hinc faucii quamplurimi ex conflictu egrediebantur; cribratam quasi per vulnera cutem & pectus cicatricibus hians gloriabantur veterani, nam postica vulnera fugae & infamiae signa praese tulere. Sic inter se vulnera jactabant! Quamvis autem antiquorum armis vulnera infligerentur plurima, pauciores tamen vulneribus occubere: vulnera etenim erant simplicia, curatuque faciliora modernis, si illa, quae sagittis armisque aliis veneno infectis dabantur, exceperis, quae tamen barbaries jam dudum communi gentium moratarum consensu ex acie campisque proscripserunt. Galli praepressis, quibus sagittariorum permagnus olim numerus erat (b); semper

(a) Sueton. Tranq. in vita Augusti a. u. 769.

(b) Caes. I. c. L. 7. Cap. 31.

gentium veneno in hostes grassantium crudelitatem abhorrebant, robore ac dexteritate, non assassinorum more veneno, hostes debellare assueti. Neque vulnera & contusiones, quibus veteres à machinis majoribus bellicis obnoxii erant, modernis officum attritibus comparari possunt; nam lapidibus enormibus aut quamprimum obtriti fuerunt, aut contusiones leviores erant facili labore curandæ.

§. III.

ALIA est vulnere, quæ hodiernis bellantium armis infliguntur, natura. Nostro ævo maximâ ex parte è longinquo pugnatur. Tormentis militaribus, fulminibusque vibratis hostes à limitibus urbis aut regni arcentur; anceps pugna machinis majoribus ignivomis plerumque deceditur, victoria reportatur. Interim tamen nec militaris disciplina nec militum vires asperandæ, ac si res militaris omnis in tormentis bellicis confisteret. Absit adhuc hodie è castris & acie enervis & succrotilus miles, armisque portandis impar. Sclopetum armaturamque moderatam portare, illâ diverso, agili, celeri & regulari simul more uti, & per longius temporis spatium uti, vires requirit exercitatione plurimâ, antiquorum more, acquirendas, aptisque mediis conferendas.

§. IV.

SED ab ipsis hisce armis majoribus minoribusque quanta detrimenta militi timenda! quanta disciplina,

quanta attentione opus est ab iisdem sibi præcavere! Hic tormentum bellicum farcit : inattentus socius per scutulam vel parumper aëris admittit, & eodem instanti accenditur pulvis pyrius, dissplosione mortiferâ fartoris manus, brachia abripiuntur. Illi sclopetum oneranti catulo ex improvise è manibus labente, pollex, digiti, manusque auferuntur. Hic in conflictu terrore aut tumultu perturbatâ mente, duabus tribusve farturis sclopetum onerat, aut virgam stipatoriam ex fistula onerata extrahere obliviscitur; pyrobolarius globulum tardius nimis ejaculat, ferrea fistula, pyrobolus ex improvise dissiliunt, & fiunt, quæ hostis ruinæ destinata erant, arma sibi, sociis & amicis dissplosione funesta. Hæc profecto pericula militi ab hodiernis armis imminere tristis sæpe experientia docuit.

§. V.

SED si hodiernum forte cominus pugnatur, quis pyrobolarius Gallicis audacior, quis generosior? Quis gallo militi sclopeto semispathio - trisulcato munito pugnanti resistit? Cædes cumulantur cædibus, aut vulnera his armis infliguntur curatu difficiliora; triangulare enim vulnus difficilioris curæ est, quam vulnus simplex summe dehiscentibus vulneris tabellis. Eodem modo multo majoris negotii est, complicata vulnera pyrotechnica, aut sclopetorum curare: in his etenim fragmenta impacta metallorum, lapidum, ligni, vitri, globi, tormen-

torum, investmenti, trombi cruenti, caro mortua, contusa, combusta, ossa fracta, quæ totidem promptæ certæque sanationis obstacula sunt. Hinc (a) eschara primo tollenda, antequam simplicis vulneris cura institui queat. Atque ex hoc apparet, quantum militum recentiorum vulnera ab antiquorum vulneribus differant; ex quo jure inferas, Machaones Gallicos iis, qui vulnera militum curarunt olim, palmam jure indubio eripere, quippe qui complicatissima, curatuque difficillima modernorum militum vulnera mirâ facilitate sanant, suos patriæ defensores conservant, de morte ipsâ triumphant.

CAPUT SECUNDUM

De investmenti detrimentis.

§. I.

DETRIMENTA, quæ exterarum gentium militibus diverso à nostris vestitu utentibus ex investmento imminere possent, describere à scopo meo alienum puto. Gallico militi, qui multis gentibus exemplo & imitationi inservit, quænam detrimenta ex vestitu oriri possint, enucleare, mihi propositum est. Ut ordine procedam, militem à capite, quod ajunt, ad calcem perlustremus. A pileo oriamur. Est is antiquissimum capitis integu-

(a) VAN SWIETEN. *Comment. T. 1. p. 303.*

mentum, quo CASTOR & POLLUX jam usi fuisse creduntur (a). NERONE necato Romanos quam plurimos pileum in libertatis signum gestasse certius est (b). Is certò galeis præferendus est, quæ caput onerant magis, & ob radios, quos imbibunt, solares calore nimio capiti nocent. Ut autem miles à pileo nihil detrimenti patiat, sit ille magnus, densus, at levis: nam nisi convenientem magnitudinem atque densitatem habeat, nec à radiis solaribus, nec à pluvia militem securum reddit; si gravior est, eadem incommoda pondere causabit, quæ mox de galeis exposuimus.

§. I I.

COLLARE sit latum, molle, ne collum eo confringatur: nihil enim sanitati perniciosius est, quàm collare durum, firmum, constrictum: inde circulatio sanguinis impeditur, glandulæ salivales colli; facieique infarciuntur, obstruuntur, & ex his tumores varii, strumæ (gallis *les écrouelles*) aliique morbi plurimi originem ducunt. Ut hyemis præsertim tempore milibus collare latius & retinendo calori aptius daretur, optandum foret. Sic morbis plurimis ex frigore colli glandularumque humiditate stagnante oriri solitis aditus præcluderetur.

(a) VOSSIUS *ad Canill.* p. 19.

(b) DIONYS. HALICARNASS. *Antiq. Roman.* Lib. 63.

§. III.

INDUSIUM fit lineum; at firmum, non quidem carbaseum, nec tamen etiam nimis rude; asperius nihilominus carbaseo præferendum est: illud enim fricando cutem poros adaperitos conservat, queis obstructis mille morbi ortum debent. Indusia præterea teneant milites semper benè lota, & ad minimum qualibet septimanâ mutant; aliàs infinitis incommodis ac diversis morbis cutaneis pedicularibusque ansam præbent. Linteamina etenim immunda sudoreque largiore diu infarta infinitorum insectorum ovulis fovendis nidi sunt; ab immunditie profecto detrimenta militibus plurima nascuntur.

§. IV.

BRACCÆ ne detrimentum militibus inferant, sint firmæ, amplæ; coriaceæ profecto optimæ sunt. *Tibialia* sint æstate cannabina, hyeme lanæa, sicut & supertibialia; caveat porro miles, ne braccas, & tibialia fasciis cruralibus duris (periscelides vocant) infra genua nimium constringat; circulationi sanguinis enim id impedimento, pedibus œdematosis variisque tumoribus occasio est; constrictio ejusmodi improvida & affectionem quandam scorbutico putridam secundum *hygienem militarem* Parisiis 1778 editam inducit. *Calcei* sint sufficienter largi ex corio rite subacto, soleis siccis & inter duas soles pice liquida munitis consistant, quod de ocreis equi-

tum notandum quoque est. Sic miles pede sicco ad laborem & peregrinandum habilis, & à pedum tumore, adustione, clavisque pedum tam onerosus erit.

§. V.

TOGA præterea atque vestes amplæ satis & spatiosæ esse debent, ut miles quoad sanguinis circulationem corporisque agilitatem detrimenti nihil patiatur. Amplioribus enim togis æstate à calore minus vexatur, hyeme contra frigus certius defenditur. Toga illa commendari meretur, cujus partes superiores versus pectus *replicabiles* sunt (gallice *Revers*) quæ hyemali tempore pectorale formant & enascentes è nimia pectoris & pulmonum refrigeratione morbos feliciter prævertere solent. *Paludamentum* sive *chlamys* pariter sævientie hyeme militibus contra ventorum aërisque pluvii injurias nusquam denegandum videtur, quin adeo desiderarem, ut hyemali tempore cum aliis vestibus etiam fascia pectoralis, seu pectorale ex lana confectum non nihil densius sub camisia gestandum ex arario militari suppeditaretur. His neglectis mirum non est, si miles omnibus aëris vicissitudinibus expositus, infinitis morbis obnoxius sit, uti Sectione III. id adhuc manifestabitur.

CAPUT TERTIUM.

De detrimentis ex victu.

§. I.

VETERES, atque Romanos præcipue, pultiphagos & aquæ potatores modernis, varietate victûs & potûs non raro abutentibus, robustiores ut plurimum fuisse, cuilibet historiæ gnaro constat; ex eo tamen inferre cum fundamento non licet, hodiernos, quibus utimur, cibos per se perniciosos & non tam firmando quam destruendo corpori aptos esse. Vires utique & modernus victus auget, si debitos inter limites consistat; abusus tantùm malorum morborumque causa est.

§. II.

ILLUD præterea certum est, quod, si quis sanus esse velit, is se certis victûs regulis & uniformi vivendi modo nimia anxietate adstringere non debeat. Oportet hominem sanitatis conservandæ studiosum varium habere victûs genus, *modo plus justo, modo minus assumere* (a) unde forsan notum illud proverbium originem hausit: *oportere aliquando perturbari rempublicam*. Nimia certe ciborum potûsque uniformitas sanitati præprimis noxia est. Ast huic ex victu detrimento homines ex plebe nati, & gregarii

(a) Ita CELSUS *Med. Lib. 1. Cap. 1.*

præsertim milites expositi haud sunt. Regionum, quas peragrarere coguntur, diversitas, status militaris conditio, & per sæpe necessitas illos sat præcavet. Nunc fame, nunc siti, nunc pane solo, nunc ferulis aliis diversissimisque, nunc coctis, nunc crudis illos ali notum est.

MUMI §. III. UPAO

ALTERUM & potissimum ex victu detrimentum humano corpori imminet, si cibis aut plane venenatis, aut crudioribus, semique putridis uti cogatur; quod item de potu eadem ratione asserendum est. Quâ autem sollicitudine, quâ Præpositorum militarium gloriâ, hæc à milite hodierno detrimenta arceantur, quæ salutaria potius & ad conservandam sanitatem aptissima consilia adhiberi soleant, mox Sectione sequente, ut repetitiones & conjunctum cum iis tædium evitem, expositurus sum.

III 2

D

 S E C T I O I I I .

De consiliis contra detrimenta indicata impendendis.

C A P U T P R I M U M .

De Aëre.

§. I.

EX quibus causis morbi plerumque oriuntur, quæque fit nunc remota, nunc proxima eorum causa, indicare, Medici officium est, & certum sanitatis aut conservandæ aut restaurandæ medium. Hinc non inconsultum duxi, quâ ratione enuntiata detrimenta militibus impendentia averti è castris & eliminari ex stationibus possint, indicare. Præter dicta Sectione præcedente de observandis circa arma vestitumque militum, sex potissimum puncta deprehendo, ex quorum neglectu morbi inter milites grassari solent, quæ sigillatim evolventa sunt, ut, quid circa unum quodque cavendum, & sic quâ ratione militum sanitati consulendum fit, appareat. Ordiamur ab aëre.

§. I I.

AER, substantia illa naturalis, fluida, invisibilis,

pellucida, elastica sonora & gravis (a) ita vitæ sanitatisque necessarius moderator atque conservator est, ut homo vix aliquibus momentis eo carere queat, quin moriatur. Verum pro diversis suis qualitibus aër corpus nostrum humoresque diversimode commovet, alterat. Sic serenus, purus, temperatus (b) solidorum fluidorumque motum, fibrarumque robur, atque tonum sartum tutumque conservat; aër talis per respirationem, per alimenta, per poros intus susceptus corpus nostrum permeans pro raritate suâ humores nostros attenuat, pro suscepto caloris gradu appetitum excitat, digestionem promovet, auget, depurat; poros præterea nec plus æquo constringit, nec plus æquo relaxat. Si calidus nimis est, corpus debilitat, pulmones ita afficit, ut tam solidum in iis quam fluidum corrumpat, atque in putredinem abire faciat; ut primum vero calorem corporis nostri superat, hominem manifesto vitæ periculo exponit; quin partium solidarum languor, fluidarum autem corruptio atque putredo non raro subitanea sequitur. Frigidus nimium fibras contrahit, rigidiores reddit, fluida condensat, quæ proinde minus meabilia reddita in vasculis minimis, præprimis pulmonum, stagnant, irritationem contractionemquæ ibidem excitant, & ansam infinitæ morborum familiæ præbent: inde

(a) MUSCHENBROEK. *Instit. Physic.* p. 565.

(b) HOFFMANN. *Syst. med. rat.* T. I. p. 333.

impedita humorum circulatio, obstructions, omnis generis inflammationes & scorbutus maximis atrocissimisque symptomatibus stipatus oriuntur, imo sæpe sæpius observatum fuit, dum aër calidus per expirationem ex pulmonibus eliminatus fuit, ejus vero loco novus admodum frigidus subito per inspirationem introivit, subitanam mortem quantocyus subsequutam fuisse; taceo volens frigoris excedentis ulteriores in milites effectus, membra congelata, mortes subitaneas, de quibus historiarum fasti repleti sunt.

§ III.

EODEM modo sanitati quammaxime noxiæ sunt stagnorum, paludum, ac cadaverum humido-calidæ, putridæ ac contagiosæ exhalationes: effluvia ejusmodi in aërem emissa & in corpus absorpta, quot & quos lethales effectus protulerint, tristia exempla demonstrant. Profundorum antrorum expirans pestilens aura, cellarum musto fermentescente mephitis, carbonum gas & plurima alia quoties subitâ morte abriperunt mortales? Mephiti etenim & ejusmodi exhalationibus destruitur aëris elasticitas, æquilibrium inter aërem internum corporis et externum atmosphæræ perit, pressio, gravitas, quibus solis debetur thoracis pulmonumque inflatio, sanguinis condensatio, liberque circulus & conveniens proportionataque humorum secretio impeditur.

§ I V.

AERIS universum terræ orbem ambientis seu atmosphære mutationes diversissimæ sunt. Ob motum enim terræ continuum, ob exhalationes corporum terrestrium diversissimas, ob ventos vorantes, ob æstatis, hyemis tempestatum & ventorum vicissitudines summa profecto densitatis raritatisque in aëre discrepantia sese manifestat; exinde iterum in corpus nostrum effectus varii, modo salubres modo perniciosi. Venti enim adminiculo miasmata diversissimorum morborum, variolorum, morbillo- rum; pestis ipsius, &c. de una regione in alias longinquas transferri poterunt, ex quo consequens est, eo esse salubriorem aërem & humano corpori beneficum magis, quo serenior, quo purior erit. Hinc observatum fuit, autumnale vernaleque tempus solubritate reliquas anni partes superare: autumnum etenim exhalationibus putridis, vere autem vaporibus crassioribus depuratus aër salubrius vitæ pabulum subministrat; quare id tempus solum, nisi necessitas urgeat, militibus ad peragrandas provincias quam maxime convenire quilibet perspiciet; quod etiam hucusque à Gallis summa sollicitudine observatum novimus, qui circa æquinoclia tantum urbium munitorum præsidia mutant, militum itinera instituunt, &, quodsi necessitas jussit aliud, studuere nihilominus legionum præfecti, ut æstatis tempore matutinis, hyeme vero diurnis horis milites peregrinarentur.

§. V.

EX eadem ratione prudenti consilio hætenus observatum est, ut in hybernis eligendis, quantum id quidem fieri potuerat, semper ædificia aëri liberò exposita militi assignarentur, & sic quidem, ut in inferiori eorum parte robustiores, in superiori vero minus robusti & debilioris sanitatis milites habitarent; ut cubilium præfecti numquam permetterent, sed semper dictatâ transgressoribus poenâ prohiberent, ne focolis aut accensis carbonibus milites in tentoriis cubiculisque suis uterentur. Hæc certe ratione innumeros militum morbos Galli prudentissime prævertunt.

§. VI.

EADEM quoque sanitatis habitâ ratione, exercituum duces, iique, qui castrorum metationibus præfunt, PYRRHI, qui castra metari primus docuit, & quo nullus elegantius loca cœpit, præsidiaque disposuit (a), veterumque Romanorum præcepta in usum deducunt, scilicet: ut quantum fieri possit, loca sicca, elata eligant, ubi lignorum & pabuli & aquæ suppetat copia; ut caveant, ne exercitus aëris injuriæ exponatur, aut à vicino torrente campus inundetur (b); ut quamprimum ventorum perniciosorum afflatu aciei morbosa miast

(a) LIV. L. 35. C. 14.

(b) KEISEWETT. L. C. 126.

mata imminent, quantocius castrorum situm mutant, & ad loca opposita salubriora qua campum commoveant; hoc enim primum, unicum, tutissimumque contra infectionem remedium est, hâc cautelâ, ALEXANDER M. morbos castrenses prævenit & arcuit (a).

§. VII.

QUANTUM hîc iterum Gallorum pro milite sollicitudo elogiis extollenda, dum primi aliquot ab hinc annis cæperunt castellorum fossas, paludosa barathea desiccare! quantum eo auxerint aeris salubritatem, pabuli copiam, militum incolarumque sanitatem, nostris ipsimet oculis conspiciamus. Si cunctorum oppidorum præpositi eandem pro urbibus humidiore loco suis limosa stagna desiccandi, aëremque depurandi curam haberent; profecto brevi tempore fere omnes morbi endemii & maxima ex parte epidemici è regnis eliminarentur.

§. VIII.

NEQUE silentio prætereundum est HALESII angli præclarum inventum, xenodochia nempe ventilatoribus munienda esse. Si quæ loca his indigent, sunt illa præprimis nosocomia militaria, in quibus semper præ reliquis major ægrotorum numerus, major exhalationum putridarum copia est; nihil

(a) QUINT. CURT. L. 5. Cap. 1. Sect. 4.

autem præ ventilatoribus ad aëris salubritatem, ægrotorumque levamen plus confert: his etenim aër continuo renovatur, à noxiis particulis purgatur, serenior, temperatior magisque elasticus adeoque humano corpori salubrior redditur.

C A P U T II.

De victu.

§. I.

ALIMENTA ea, quæ corpori nostro sensim deperdita sunt, restaurant; pro variâ autem nutrimenti naturâ differt hæc amissorum reparatio; quo itaque alimenta possident naturam nostris partibus constitutivis magis analogam, eo profecto machina nostra physica convenientius atque constantius restitui, nutriri ac conservari poterit. En ratio finisque nutrimenti! Dum ejusmodi cibos assumimus, qui similem cum sanguine & humoribus nostris naturam habent, melius tutiusque nutrimur (a). Quænam autem, neglectâ hac sanitatis regulâ, militi potissimum ex victu detrimenta immineant, Cap. II, Sect. II expositum est; nunc quid consilii circa hoc punctum à Medico dandum sit, videamus.

§. II.

TRIPLEX naturæ regnum, *vegetabile* nimirum

(a) Ita HOFFMANN. *Syst. rat.* T. I. p. 344.

animale atque *minerale* nutrimenta humano corpori suppeditat. *Vegetabile* nobis subministrat legumina, olera, radices, fructusque varios, &c. de quibus certum est, fructus illos, qui plus mucilaginis in sese continent, etiam in quantitate majore refocillatrices particulas possidere, adeoque alimento humani corporis magis proprios esse. Inter hæc utique palmam pro militis nutrimento præripiunt tuberosæ radices *Pyrorum* aut *Pomorum terræ* nomine notæ & ex granis cerealibus confectus panis varius. Panis castrensis ex duabus partibus tritici & parte una frumete aut hordei confectus, dum bene fermentatus atque coctus est, vere alimentum medicamentosum est, utpote qui propter furfures semper acidi quid continet. Sic etiam panis navalis atque bis coctus, qui facile diuque incorruptus conservari potest, militibus saluberrimus est; sic vegetabilia plurima ob acidum quod continent, putredini, cui militum humores ob varias causas perquam obnoxii sunt, resistunt; sic alia ob amaritiam roborant, bilisque inertiam corrigunt, alia ob dulcedinem, quâ pollent, demulcent, relaxant, & fere omnia ob vim saponaceam, oleosas mucilaginosasque particulas nostris humoribus perquam analogas optimi nutrimenti sunt.

§. III.

ANIMALE regnum carnes varias subministrat, quæ cum gelatinam, gluten, oleum pinguedinemque

E

contineant, & majorem adhuc cum humoribus nostris similitudinem habeant, copiosius meliusque nutriunt. Inter varias autem carnis species bubula præprimis & ovina caro recens beneque cocta militibus convenit. *Minerale* seu fossile regnum aquas varias & salia diversa offert. Aqua plurimas atque præstantissimas proprietates possidet; sed eò potissimum respiciendum est, ut sit limpida, pellucida, insipida, ne ex eo detrimenti aliquid sanitas patiatur, quod ad illam plurimum potuisset conducere. Aqua non tantum omnibus animalibus potui inservit, omnes cibos dissolvit, & omnium saporum causa est, sed & omnium alimentorum vehiculum sistit, sanguinem humoresque omnes per vasa meabiles reddit (a); species autem aquæ sunt vel pluvialis, vel fontana, vel fluviatilis, vel putealis, vel paludosa, vel marina. Fontana & continuo motu agitata optima, fluviatilis putealisque vix minor; species reliquæ aut coctione, filtratione aut aceto corrigendæ sunt, ne perniciosæ sint. Optima tamen aquæ species, si nimiam quantitate deglutitur, ventriculum debilitat, digestionem impedit, chylum crudum minus elaboratum efficit, adeoque diarrhæis, dysenteris aliisque morbis ex digestionis vitiis & viscerum debilitate oriundis ansam præbet. Sal tandem medius cibarius, qui condiendi corrigendique scopo alimentis adjicitur, pro varia acidi ratione, sapore virtuteque differt.

(a) MUSCHENBROEK. *Instit. physic.* §. 890.

Vere bonus fit candidus, omnis peregrini saporis
 expers, nec facilis aëre humescat (a). Hic sane,
 irritando fricandoque fibras, digestionem adjuvat,
 viscidum ciborum humorumque digestionem inservien-
 tium corrigit, resolvit; villior verò aut nimia quan-
 titate assumptus acrimoniam humoribus conciliat,
 & ita morbos diversos causat; salis autem penuria
 carniphagis ægritudinum ex alcalino spontaneo oriun-
 darum incunabula aperit & fovet.

§. I V.

QUAMVIS autem Romani aliæque gentes (*Secl. I.
 Cap. III. §. III.*) robustiores fuerint, eò quod ve-
 getabili nutrimento vescerentur, carniùm tamen
 moderatus usus, pane præprimis, leguminibus, aliis-
 que vegetabilibus simul adhibitis, optimæ nutritioni
 conveniens censetur, eò quod hujusmodi cibi tales
 partes constitutivas contineant, quæ partibus nostris
 inquilinis quàm maxime analogæ sunt; sic nutritus
 miles Romano militi nec robore nec sanitate inferior
 erit, dummodo caro sana sit, nec corrupta: hujus
 enim usus moderatus proficius erit; carnis autem
 semiputridæ nec satis coctæ usus, aut usus carnis,
 utut sanæ, nimius plurimorum morborum causa est.

§. V.

SED quæret quis inexpertus, num possibile sit,

(a) Illustr. SPIELM. *Inst. Mat. med.* p. 551.

ut miles modico ære & pane grossiore stipendiatus moderatæ diætæ limites excedere queat? Neminem latet, non infrequens quondam fuisse, eo, quo stipendia solvebantur die, æs omne, quod mensi integro sufficere potuisset, paucularum horarum spatio à militibus gulæ Bacchoque immolatum, & talia postmodum bacchanalia triste in pane & aqua jejunium ob æris penuriam usque ad diem novi solvendi stipendii subsecutum fuisse. Verum ingenti huic abusui medelam attulere immortalis utique suâ gloriâ rei nostræ militari cum potestate præpositi. Jam militi nostro se suo genio alere non permittitur: in concubinari societate (gall. *chambrée*) vivere coactus ex æris stipendio partem determinatam prandio destinatam pro suâ ratâ communitati relinquere cogitur, quo facto nonnisi de paucissimo superfluo disponere potest. Ut ut autem hæc præclara sint, potius tamen gulæque abusus nondum omnino evanuit: ebrietatis vitium, licet habitâ ad præterita tempora ratione rarius sit, proscribi tamen nondum omnino potuit, quo turpi vitio milites hodierni diros sibi morbos, Aphoniam, Tetanum, soporosos affectus, epilepsiam, apoplexiam, tremorem, paralyfin, inflammationes varias, marasmm, & hydropem ingenti suo malo accersunt.

§. VI.

ATTAMEN ingenue omnium gentium consensu & nostro quodam singulari gaudio fatemur, ebrietatis

vitium in milite gallico rarius inveniri. Encomiū loco potius dicendum est, milites gallos, utpote quos gloria & honore quammaxime duci notum est, tantæ sobrietatis esse, ut, dum de victoria reportanda agitur, aut palma merenda est, siti potius aut fame perirent, quam sibi vel minimum potūs excessum permetterent. Expertus id est summus exercitūs gallici dux, dum in obsidione quādam in posterum diem indicasset assultum, omnesque ebrios ab eo excludendos fore publicasset, eo die, quod profecto mirum, in toto exercitu ne unicum quidem ebrium militem repertum fuisse, observatum est.

§. VII.

AD hunc sobrietatis amorem in milite gallico conservandum, ejusque simul sanitatem in tuto collocandam factum est hætenus, fitque hodie, ut rei militaris præfecti omni curâ invigilent, ne miles penuriâ aliquid detrimenti patiatur; ut panis ei statutâ quantitate concedatur, ne farina vel minime adulterata pani conficiendo inserviat; ut bene fermentatus beneque coctus ministretur panis. Nōrunt enim à pane minus fermentato, minusque cocto stomachum gravari, succos gastricos perturbari, digestionemque impediri; à læsa autem digestionem quot mala oriuntur, neminem latet: non tantum chylus crudus, & ab hoc sanguificatio iners oritur, cum sanguis ab impuro chylo acrior & ad circulandum ineptior

fiat; sed à viscositate panis minùs fermentati flatus, ructus, vasculorum tenuiorum obstructions, intestinorum inertia, abdominis tumores & duriities, vomitus, diarrhææ, dissenteria & febrium numerosa familia ortum ducunt.

§. VIII.

EADEM quoque prudentiâ milites ab esu quorumlibet fungorum arcantur: fere omnes enim venenati sunt; sic itidem à cerevisia minùs fermentata prohibentur, inebriat etenim faciliùs, acidamque saburram in primis viis relinquit, dysurias, ischurias, plurimamque alia mala induit. Ab Hydromele vel pyraceo nimis acido partim priores morbi, à nimis dulci autem biliales putridæque ægrotudines originem trahunt. A potu nimis spirituoso milites prudenter arcantur, eò quod spirituosus, ope ignis & fermentatione præparati liquores humores coagulent, militibus præprimis junioribus perquam perniciosi, utpote qui præter alios morbos hecticam & phthisin facillime causant. Illud singularem laudem meretur, quod in exercitu gallico usitatum est, aliisque nationibus exemplo esse potest: militibus nimirum, dum ardori solis aut expositi sunt diutius, aut in longis acceleratisque itineribus calore nimio æstuant, cui plerumque viarum stratarumque perniciosus pulmonibus pulvis accedit, acetum aquâ diluendum distribuitur. Hoc nec inamæno potu aquæ cruditas

corrigitur, putrefactio impeditur, & sic plurimi contagiosi morbi è castris & stationibus excluduntur.

CAPUT III.

De somno & vigilia.

§. I.

SOMNUS atque vigilia alternis vicibus cuilibet homini tam necessaria sunt, ut sanitas absque illorum moderato convenienteque usu diu persistere nequeat. Omnis itaque in his abusus necessario in sanitatis detrimentum vergit. Caveat itaque miles, ne somno plus æquo indulgeat: somnus etenim nimius non tantum leviores, subtiles, & volatiles corporis nostri humores partim dissipat atque consumit, partim successive densiores reddit atque consistat, cerebrum aggravat, caput replet, sensus motusque hebetat, ex quo necessario membra torpescunt & vigor omnis perit. Recte admissus multa bona efficit, cibos humoresque concoquit, excoquit, dolores mitigat, lassitudinem lenit, animum demulcet & mentis vehementiores agitationes corrigit; post cibum optimus concoctionem promovet, interruptus autem interruptit. Vigiliis econtrario diu nimiumque protractis, fibræ corporis exsiccantur, nutrimentum illis subtrahitur, spiritus consumuntur nullâ arte nisi somno reparandi. Vigilia nimia auget in humoribus acre, coctionem nutritionemque impedit,

bilem exasperat, totique corpori maciem inducit; exhinc viribus consumptis tristitia, inquietudines, febres, deliria & hujus generis quam plurima.

§. I I.

VERUM cum ex militis somno nimio ingentia mala non militi soli, sed toti exercitui immineant, veluti si miles improvidus in excubiis nocturnis somno abriperetur, assuescat statim ab initio milis tyro, somno minus succumbere. Consuetudo est altera natura. Miles quem vitæ ratio vigiliis, excubiis exponit, summâ animi contentione eo niti debet, ut quovis tempore vigil & experrectus sit. Veteranus hinc assuetusque miles à vigiliis nimis minus detrimenti perferret. Sic HANNIBALIS exercitus versus clusium proficiscens, sic LUDOVICI XIII acies quatuor dies nec tres noctes absque somno transegit (a). Verum ejusmodi exempla rariora sunt.

§. I I I.

CUM vero miles nocturno somno sæpe sæpius privetur, atque quâ datâ occasione somno indulgere solcat, illi summa cura evitandum est, ne verno aut autumnali tempore sub dio, in locis humidioribus, atque facie ad terram versâ dormiat, fessosque artus exitiali somno exponat. Terræ etenim exhalationes frigido-humidæ insensibilem transpirationem

(a) FOLLARD. I. c. L. 3. C. 15.

supprimunt, torporem, tusses, rheumatismos, arthritiden, paralyfin diversasque febres tam acutas inflammatorias, quam lentas heclicas commovent & accendunt: sin vero munere suo functus in obsidione, in excubiis, in copiarum progressionem brumæ, nivi, grandinibus, pluyiis, aliisque ejusmodi vaporibus expositus fuerit, quamprimum domum reversus indumenta, quantum poterit, mutet, ficcisque indutus quodam exercitio paulisper corpus commoveat; sic sese fartum tutumque conservabit.

§. I V.

IN tuguriis militaribus præterea summo opere invigilent ordinum structores electique cubicularii, ne de nocte aperta fenestræ pateant, ne Euro, Boreæ aërive frigido, pluviosoque ingressus pateat. Nam in cubili, ubi plures degunt, quodque transpiratione omnium vividè calefactum, flante Boreâ, subito refrigeratur, dormientium pori repente constringuntur, ex quâ subitanea aëris mutatione pororumque constrictione tusses, peripneumoniæ, pleuritides, & plurima alia detrimenta innumera oriuntur. Nec minori sollicitudine studeant cubiculorum præfecti, ut peracto militum somno cubilia libero aëri pateant: tempore etiam frigidissimo intret hinc inde aura libera; hæc curâ aër renovatur, omnibus exhalationibus tepidis semi-putridisque vaporibus purgatur, atque restauratur. Si præterea cubilium munditiam

F

constanti sollicitudine procurent, ea omnia procurasse dicendi sunt, quæ in tuguriis militaribus beligerantium sanitati plurimum conducunt.

C A P U T I V.

De motu & quiete.

§. I.

DE motu atque quiete eadem fere dicenda sunt, quæ de somno, quæ de vigiliis hæcenus exposui. Moderatus motus corporis vires confirmat, auget, sanguinis circulationem promovet, excretiones secretionisque sublevat, spissa resolvit, digestionem faciliat, transpirationem insensibilem adjuvat, spiritus animales vividiore reddidit, sensus acuit, uno verbo: militem robustiorem, agiliorem, sanioremque efficit. Motus excessivi effectus iidem sunt, ac vigiliarum diutius protractarum, cura procacata eadem; otium vero nimium motu excessivo deterius malum, sensus hebetat, vires torpescunt & miles iners, inutile terræ pondus efficitur.

§. II.

Cum itaque otii excessus multò majora damna afferat, quam nimius corporis motus, consultum foret, ut miles more Romanorum ab incunabulis quasi in continuo corporis, sed moderato, motu conservaretur. Sic exercitationi atque labori assuesceret. A tenera ætate dura præferat, qui militiæ desti-

natur; sic miles tyro à leviore onere ad graviora pondera ascendens roboris habitum acquireret, sic veterano æqualis quolibet casu dato molestias, fatigationes, exercitia, labores & copiarum acceleratas progressionem facile & absque fanitatis detrimento sustinebit. Viros tales labori assuetos numerat in suis copiis Gallia. Merentur adhuc hodie milites nostri laudem illam, quâ Galli veteres à JULIO CÆSARE (a) ornati erant: nullam in sustinendis laboribus & exsfruendis præsertim cuniculis, subterraneisque laboribus gentem Gallos superare.

§. I V.

Et quid mirum? quò aliis generosior hæc inclyta gens, eò etiam majori amore exercituum præfides suos milites, ut proprios filios, prosequi, fovere, eaque prudentiâ curare solent, ut labore necessario perfunctos, fatigatosque illico quiete & vino generoso refocillent. Simili curâ fovendus est miles tyro, qui laboris infuetus vel primâ peregrinatione plerumque corrui. Ab omni enim tempore observatum fuit, primâ tantum expeditione, seu primo copiarum progressu ægrotis nosocomia adimpleri: militum siquidem suppetiæ sive recenter adscripti militum tyrones fatigationum rei que militaris rudes vel minimo labore, fame sitique torqueri solent, inde etiam quâ datâ occasione aquam qualemcunque

(a) L. 3. de bell. Gall. C. 21.

obviam absque discrimine atque discretionē summā copiā hauriunt, bibunt; ex quo evenit, ut, quò plus sint potæ, plus sitiantur aquæ. Et inde est, ut sudore nimio languescant, ventriculus primæque digestionis viæ debilitentur, & improvidi ejusmodi milites diarrhæas, diffenterias aliosque morbos, quos capite hujus Sectionis II. memoravi, sibi imprudenter attrahant. Veterani interim minus gulæ blandientes solent haustulo aquæ vitæ aurelianensis sitim compescere; sic sobrii, alacres atque per integram expeditionem sani vitam degunt.

§. I V.

In progressione copiarum non tantum omni aëris intemperiei exponuntur milites, verum præprimis infestissimo stratarum, viarumque pulvere torquentur, qui oculis inflammationem, ori anginam, pulmonibus phthysin, auribus tinnitum, surditatem vel robustissimis militibus facillime excitat; hinc faciem totumque caput telâ crispâ reticulari tegere non inconsultum foret. Præterea, dum mihi de motu sermo est, unicum adhuc admonuisse sufficiet, militem scilicet semper quodam labore atque exercitio occupandum, ne in hibernis quidem atque præsidii ei parcendum esse. Nam pigritiâ, omnium vitiorum matre, miles torpescit: quod si enim per longius temporis spatium quietus miles fuerit, ab otio autem & inertia subito ad laborem adigitur, an mirum,

eum quamplurimis morbis obnoxium fore, cum
omnis subitanea mutatio pernicioſa fit?

CAPUT V.

De Secretione atque Excretionē.

§. I.

CUM ope cordis, atque per ſolidorum, nec non
circulatoriæ volubilitatis humorum motum illa
vitalis actio oriatur, qua heterogenea humorum par-
ticulæ non tantùm à ſe invicem ſegregentur, atque
homogenea conjungantur, ſed & ſecreta quædam
partes tanquam utiles ad proprios uſus conſervari,
aliæ autem, ut inutiles & excrementitiæ à corpore
eliminari debeant; ſatis conſtat, quantæ neceſſitatis
ſit, ut hæc ſe- & excretio æquabiliter & conve-
nienti modo procedat, ſi vitam & ſanitatē inte-
gram cuſtodire volueris.

§. II.

TOT autem ſecretiones excretionēſque numerabis,
quot diverſæ indolis humores vaſa corporis noſtri
permeant; quò igitur una alterave ſuppreſſa, aut
plures ſimul interceptæ fuerint, eò diverſiſſimæ
orientur ægri tudines. Quanti itaque intereſt, militi
enunciatas victûs, ſomni morûſque cautelas regu-
laſque obſervare, ne ſuppreſſis ſe- & excretionibus
ſeſe obnoxium reddat. Quamprimùm etenim miles

aëris vicissitudinibus diutius incautiùsque expositus est, attrahit sibi mala Sect. III. Cap. I. exposita, & plerumque à suppressa transpiratione insensibili orta; si ingestiones quantitate excretiones superent, æquilibriumque inter solida fluidaque ablatum fuerit, orientur ei aut indigestiones aut morbi ex plethora emanantes, aut mala Sectione III. Cap. II. enarrata; cum contra regulas somni atque vigiliæ peccaverit, morbis Sect. III. Cap. III. allegatis subjectus erit; præterea si minus munditiæ studuerit, scabiei species diversæ, cutaneaue detrimenta expectanda erunt; caveant itaque præprimis legionum & cubilium præfecti, ut scabiosos à sanis segregent, aliàs ut pestis sæviet scabiei contagiosus pruritus.

§. III.

A se- & excretionibus denique disturbatis atque suppressis ulterius fere omnes & innumeri morbi castrenses originem ducunt, quas prævenire difficilius & majoris laboris est, quàm eos in noscomiis rite tractare. Caveat itaque præprimis miles, si post motum violentum sudore madeat, ne subito aëri frigidiore sese exponat, ne suppressæ transpirationis r' istissimos effectus experiatur. Cum autem equites, qui equitationis effectus est, alvi constipationibus hæmorrhoidibusque subjecti sint, prosperrimum eis erit consilium, in diuturnis peregrinationibus interdum iter pedibus conficere; aliàs præter prædicta damna ani fistulis dolorosisque operationibus sese exponunt.

CAPUT VI.

De animi Affectionibus.

§. I.

ANIMI pathemata, quæ frequentius militibus dominantur, eisque detrimenta plurima afferunt, venus, terror & ira sunt. Tristitia illis rarissima est, & tunc demum sentitur, si miles re ipsa aliquo morbo jamjam laborat aut nostalgia languescit. Huic subjecti sunt tyrones milites, monticola, qui fere nunquam penates dereliquere: hos non raro videris inutilia ob derelictos lares patrios suspiria fundere, morboque, quem vocant, patrio laborare; id cum observaveris, nisi ratione amicoque alloquio animare tales sublevareque possis, quantocius laribus paternis remittas procul dubio cæteroquin perituros. Ne tamen fictus ejusmodi morbus tibi illudat, caveas!

§. II.

TERROR improvisus vehemens & involuntarius ita prorsus omnes vires frangit, ut territus sæpe nec manam nec pedem movere possit; extremitates corporis coarctatæ frigescent, contremiscunt, cor singulari palpitatione concutitur & præcordia anxia quasi suffocantur; inde eadem fere damna ac ab aère nimis frigido oriuntur. Sed terror corrigitur

ira, quæ pariter, cum brevis quidam furor fit, militibus ob pulsûs respirationisque citatiorem commotionem mentisque perturbationem quam maxime noxia est. Iratus rixosusque miles non tantum diversis morbis acutis (accendit enim iracundia sanguinem), sed præcipue privatis conflictionibus, variis vulneribus & crebrò morti expositus est. Hinc prudentissime sub gravissimis pœnis duella militibus interdicta fuerunt. Quæ enim phrenesis est in socios, in amicos & in propria viscera favere!

§. III.

FREQUENTISSIMA autem sunt mala ex venere atque vesanâ incontinentia oriri solita. Sanitatis detrimenta, enervati luxuriosi morbos & ægritudines infinitas quis enumeret? Exulet igitur è cætu militum talis inutilis, inermis, semiputridus, sibi aliisque fastidiosus, veneris potius, quam martis miles! Ex hac ratione sapientissimo plane consilio, & ut innumera detrimenta ex venere immodica in milites promanantia arcerentur, in Ordinatione regia hoc anno pro Nosocomiis militaribus data cautum fuit, ut miles bis vel ter morbo quodam venereo infectus privilegii veterano concessis stipendioque remuneratorio frustraretur (a).

§. IV.

AD sanitatem militum conservandam forsan non

(a) *Ordonnance du Roy pour les Hopit. mil. 1786. art. 21.*

modicum leæti plicatiles (gallis *lits plians*) conferrent: hi etenim non tantum levioribus sumptibus in minus spatiosis promptuariis vel maxima quantitate conservari, sed facillime tempore belli ex xenodochio uno ambulante, quod vocant, in aliud transferri possent. In his miles solus cubaret, in his tyro miles forsitan turpi onanismo & fastidiosis sociorum insultibus, aliisque morbis contactu hæreditariis expositus non foret; sicque milites plurimi sani robusti conservarentur.

§. V.

LAUDEM quoque summam merentur juscula vegetabilia in nosocomiis gallicis recentissima Ordinatione regia introducta (a). His profecto plurimum ægrotos sublevare, his sanari posse quis dubitat, quippe per hæc febribus putridis castrensibus opportuna medela affertur.

Plura de consiliis circa militum sanitatem opportunis addere temporis & præscriptæ hisce paginis angustia prohibent. Sublimioribus illa ingeniis explicanda lubens relinquo eo uno contentus, quod levidente aliquod scientiæ medicæ illiusque desiderii, quo in dilectæ patriæ defensores conservandos feror, specimen ediderim.

(a) *Ordonnance du Roy 1780. l. c.*

S. D. G.

Strasbourg, Diss.

X 261 5890

ULB Halle

007 469 950

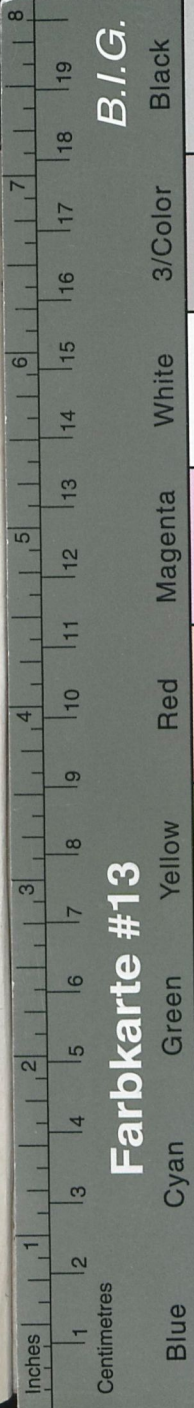
3

VD 17
VD 18

B.I.G.

Farbkarte #13

N INAUGURALE
 DE
 L I T E
 NSERVANDO,
 QUOD
 A T I O S Æ
 A T I S M E D I C Æ
 N S E N S U
 L I C E N T I A
 M D O C T O R I S
 E C A P E S S E N D I
 M B R I S A . R . S . M D C C L X X X .
 T O R U M C E N S U R Æ S U B M I T T I T
 J O S E P H U S S I L B E R L I N G ,
 T E R B U R G E N S I S .
 H . L . Q . C .
 R A N C . L E V R A U L T , E p i s c o p . U n i v e r s i t . T y p o g r .

1-17

A

